

Однак іноземна інтервенція та громадянська війна, що розпочалась з другої половини 1918 р. і тривала до кінця 1920 р., негативно позначилась на розвитку трудового законодавства. По суті, в Радянській Україні за прикладом РСФРР відмовились від впровадження в життя КЗпП 1918 р., багатьох інших законодавчих актів. Прийняття Декрету «Про загальну повинність», «Загального положення про тариф» від 17 червня 1920 р. означали перехід до примусового законодавства, яке стало ядром сумновідомої політики «військового комунізму».

Список літератури: 1. История Советского гос-ва и права (1917-1920 гг.). Кн.1. М., 1968. 2. СУ РСФСР. 1918. №51. 3. Хрестоматія з історії держави і права у 2-х т. Т. 2. 1996. К., 1997. 4. Горшенин К.П. Правовое регулирование труда рабочих и служащих в первый год Советской власти. М., 1939. 5. Смолярчук В.И. Первый кодекс законов о труде. // Советские профсоюзы. 1978. №23. 6. Волкова О.Н. История развития советского трудового законодательства. М., 1986. 7. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК КПСС. Изд. 9, доп. и испр. т.2. 1917-1922. М., 1983. 8. Вісті ВУЦВК. 1919. 9. СУ УССР. 1920. 10. СУ РСФСР. 1920. №8. 11. ЦДАВО України, Ф. 2623. Оп. 1.

Надійшла до редколегії 06.04.04

М.В. Развадовська

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

На сучасному етапі реалізації завдань щодо удосконалення системи державного управління на перший план виступає науково обґрунтована концепція формування правової держави. Визначене місце в цьому процесі приділяється інституту представницької влади і, у першу чергу, Верховній Раді України. Системний підхід дозволяє розглядати парламент України як цілісну систему, головним компонентом якої виступає особистість депутата з її об'єктивними і суб'єктивними зв'язками.

Відповідно до зі ст.75 Конституції України провідну роль у формуванні й реалізації системи державної влади грає представницький постійно діючий колегіальний орган законодавчої влади – Верховна Рада (парламент) [1]. Діяльність щодо управління державними справами, яка здійснюється Верховною Радою України, прямо залежить від рівня ефективності виконання своїх обов'язків народними депутатами України.

Правовий статус народного депутата визначає Конституція України (28 червня 1996 р.), Закон України «Про статус народного депутата України» (25 вересня 1997 р.), «Про вибори народних депутатів України» (24 вересня 1997 р.), Регламент Верховної Ради України, Закон України «Про комітети Верховної Ради України» (4 квітня 1995 р.) та інші нормативно-правові акти, але дотепер не вирішений ряд проблем, які стосуються діяльності парламентаря.

Статусу народного депутату присвятили свої наукові праці С.А.Авак'ян, А.А. Безуглов, Б.Г. Просвірін, А.В.Зінов'єв, Р.К. Давидов, А.Я. Слива та інші. Ці праці мають великий науковий інтерес і у своїй сукупності охоплюють майже всі сторони вищезазначеного питання. Проте

звертає на себе увагу той факт, що в українській правовій науці немає монографічних робіт, в яких об'єктом правового дослідження був би депутат як основний компонент законодавчого органа в Україні – Верховної Ради.

Статус народного депутата України (від лат. status – стан, положення) – це правове становище народного депутата як повноважного і відповідального представника народу України в суспільстві і державі, обумовлене сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини. Вони пов'язані з політико-правовою природою депутатського мандата, його виникненням, припиненням і терміном дії, повноваженнями і відповідальністю депутатів, гарантіями їхньої діяльності [2].

У зв'язку з цим варто виділити основні принципи, які стосуються статусу парламентаря:

1. Принцип незалежності: юридично депутати не повинні підпорядковуватися волі виборців, партійних органів і органів державної влади. Вони розглядаються як представники всієї нації, а не одного виборчого органу. Звідси логічно випливає заборона імперативного мандата і відкликання депутата, тому що відповідно до конституцій демократичних держав парламентар у своїй діяльності керується тільки конституцією і своєю совістю – це, так називаний, принцип вільного мандата.

Цей принцип, крім вищевказаного, також містить у собі парламентські (депутатські) привілеї (гарантії), і, насамперед, імунітет, трьома найважливішими складовими елементами якого є: свобода слова, депутатська недоторканність і, безумовно, свобода голосування.

2. Принцип неприпустимості суміщення посад є одним з основних, згідно з яким депутати є фаховими парламентарями, робота в парламенті для обраного депутата є основною і постійною на весь період його повноважень. У силу цього депутатський мандат несумісний ні з якою державною або іншою посадою, депутати здійснюють свої повноваження на постійній основі. Вони також не можуть мати інший представницький мандат (ст. 78 Конституції України) [1].

У ст. 5 Закону України «Про статус народного депутата України» вказуються ті посади, з якими депутатський мандат несумісний. Під час вирішення питання сумісності депутатського мандата парламентарям забороняється займатися будь-якою діяльністю, крім наукової, викладацької, літературної, художньої і творчої, а поєднання депутатських повноважень і посад у структурах виконавчої влади принципово не припускається. У випадку невиконання вимог у відношенні несумісності депутатського мандату з іншими видами діяльності, повноваження народного депутата припиняються достроково за рішенням суду [2].

3. Принцип рівноправності депутатів виражений у рівності прав і обов'язків усіх без винятку депутатів, тобто: праві обирати і бути обраним на парламентські посади, до складу комісій і комітетів; праві законодавчої ініціативи, участі в дебатах і голосуваннях, внесенні запитів на сесії парламенту; праві на добровільне об'єднання в депутатські групи (фракції). Вказаному принципу підпорядковане і припинення терміну дії депутатського мандату. Повноваження депутата України припиняються достроково у

випадках, прямо зазначених у законі (ст. 3 Закону «Про статус народного депутата України» [2]).

Крім того, депутат забезпечується персональним місцем у залі засідань парламенту (ст. 4.1.3.Регламенту) [5].

4. Принцип заборони обмеження повноважень депутата. Він полягає в тому, що ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата України, за винятком випадків, передбачених Конституцією і законами України. Навіть при введенні надзвичайного або військового положення депутатські повноваження не обмежуються (ст. 26 Закону «Про статус народного депутата України» [2]).

Зазначений принцип є одночасно й однією з основних гарантій депутатської діяльності. Для здійснення своїх обов'язків як повноважного представника народу депутат повинен мати всю повноту прав. Підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, державні органи і посадові особи повинні сприяти здійсненню депутатом своїх повноважень, забезпечувати необхідні умови для їх ефективного виконання.

Депутат наділений правом на невідкладний прийом посадовими особами з питань депутатської діяльності, що гарантує йому можливість швидко й оперативно розв'язувати завдання, які перед ним постають. У свою чергу, це право припускає обов'язок керівника прийняти депутата в зручний і узгоджений з ним час.

4. Принцип відповідальності за невиконання законних вимог депутата. Якщо відсутні ознаки карного діяння, встановлені чинним законодавством, до адміністративної відповідальності притягуються посадові особи державних і громадських органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і підпорядкованості за невиконання законних вимог народного депутата або створення перешкод у його роботі. До відповідальності також притягуються за недотримання без поважних причин, встановлених законом про статус депутата, термінів надання інформації або надання явно неправдивої інформації.

5. Принцип вільного мандату. У нашій державі по своїй природі і соціальному призначенню депутатський мандат є імперативним, тобто обов'язковим. Проте на практиці такі його елементи, як право відкликання депутата виборцями і обов'язковість наказів виборців не проявляються.

Залишаючись в силі юридично, Закон України «Про відкликання народного депутата України» фактично не діє. Остаточне скасування права відкликання підвищить відповідальність депутата у виборі визначеної позиції, тим самим зробить його більш вільним. Така міра підвищить відповідальність і самих виборців, які будуть знати, що обирають депутата на чотири роки і це змусить їх ретельніше робити свій вибір [3].

6. Принцип незалежності депутата, підпорядкування його Конституції і законам України.

Це означає, що депутат в своїй діяльності незалежний від впливу різноманітних органів державної влади і управління, окремих осіб. Проте під час прийняття визначених рішень депутату варто прислуховуватися до по-

зицій державних органів і організацій, особливо якщо це відноситься до їх компетенції.

Депутат, обраний за партійними списками, підзвітний не народу, а своїй партії. Тобто, депутат, обраний за мажоритарною системою, повинен звітувати перед своїми виборцями, а обраний за пропорційною системою повинен займатися виключно політикою. Законодавець не робить розмежування статусу народних депутатів, обраних за різними виборчими системами, але зазначену колізію варто вирішувати шляхом чіткого законодавчого закріплення відповідальності народних депутатів перед виборцями, народом.

7. Принцип гарантованості статусу народного представника. Правовий статус українського парламентаря закріплений, насамперед, в Основному Законі країни. Конституцією встановлені найбільше важливі положення, які стосуються статусу народного депутата України.

Таким чином, перераховані принципи складають основу діяльності народного депутата України. З'ясування ролі парламенту в демократичному суспільстві, статусу народного депутата України є не просто науковою, політологічною або правовою проблемою. Це – базові цінності будь-якої цивілізованої держави. І від того, наскільки українська нація розуміє роль парламенту і парламентаря, залежить те, який шлях вона обере для побудови свого суспільства і держави.

Список літератури: 1. Конституція України // ВВР України. 1996. № 30. 2. Про статус народного депутата України: Закон України від 3 червня 1992 р. // ВВР України. 1993. № 3. 3. Про відкликання народного депутата України: Закон України від 19 жовтня 1995 р. // ВВР України. 1995. № 41. 4. Про вибори народного депутата України: Закон України від 24 вересня 1997 р. // ВВР України. 1997. № 43. 5. Регламент Верховної Ради України від 27 липня 1994 р. // ВВР України. 1994. № 35. 6. Журнальський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно – правові проблеми). К., 2002.

Надійшла до редколегії 10.08.04

В.Д. Гапотій

ФЕДЕРАЛІЗМ ЯК ФАКТОР, ЩО ВПЛИВАЄ НА СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Як відомо, суверенітет є політико-правовою властивістю держави, що виникла історично, в умовах формування централізованих європейських держав, подолання феодальної роздробленості та виходу державної влади з підпорядкування католицькій церкві. Історичні умови виникнення ідеї державного суверенітету наклали свій відбиток на його сприймання як явища абсолютного, нічим не обмеженого, такого, що підкреслює особливу (навіть надприродну) роль держави у розвитку цивілізації. Такі уявлення були цілком виправданими у тих конкретних умовах. Але в подальшому теорія та практика суверенітету зазнала суттєвого впливу з боку тих процесів, що відбувалися в суспільстві протягом останніх століть. Змінилися уявлення про державу, її сутність та призначення; з'явилися нові політико-